

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

V 2014 9

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

GRAMATIČKE KATEGORIJE VREMENA I VIDA KAO IZRAZI MODALNOSTI U ENGLISKOM JEZIKU

Apstrakt: Proučavanja gramatičkih kategorija vremena i vida u engleskom jeziku pokazala su da je modalno značenje često uključeno u semantiku oblika koji prvenstveno imaju veze s vremenom. Savremene studije su pokazale da tradicionalna shvatanja gramatičkih kategorija vremena i vida više ne stoje i da modalnost ne predstavlja samo sekundarno značenje tih kategorija već se mora uključiti kao jedan od osnovnih aspekata njihove analize. Rad se prvenstveno bavi time na koji način je modalnost izražena kroz kategorije vremena i vida u engleskom jeziku i koja se sve modalna značenja mogu videti u njihovoj upotrebi. Prvi deo rada bavi se povezanošću gramatičke kategorije vremena i modalnosti, kroz posebnu analizu budućeg, sadašnjeg, prošlog vremena i prezent perfekta. Drugi deo rada bavi se analizom primera koji pokazuju na koji način je modalnost povezana s gramatičkom kategorijom vida.

Ključne reči: modalno značenje, sadašnjost, prošlost, budućnost, prezent perfekt, leksički i gramatički nesvršeni vid.

1. Modalnost i gramatička kategorija vremena

Sadašnje, prošlo i buduće vreme ne predstavljaju samo lokacije na vremenskoj liniji već se i suštinski razlikuju. Ovo se može predstaviti na osnovu mentalnog iskustva i načina na koji pristupamo određenim događajima u vremenu. Sadašnjosti pristupamo kroz direktno iskustvo, prošlosti kroz sećanje, a budućnosti kroz iščekivanje. Drugim rečima, bez eksplicitnog referiranja na saznanje, prošlost je fiksirana a budućnost neodređena, dok sadašnjost služi kao posrednik između potencijalnog i realizovanog. U delu rada koji sledi biće predstavljeno na koji način se prošlo, sadašnje i buduće vreme u engleskom jeziku mogu tretirati kao izrazi modalnosti.

o.o.1. Modalnost i gramatička kategorija budućeg vremena

Veza između gramatičke kategorije vremena i modalnosti najočiglednija je u izrazima koji govore o budućnosti. U odnosu na prošlo vreme, koje predstavlja neko činjenično stanje, odnosno predstavlja situacije koje su se desile, te samim tim možemo o njima da govorimo kao o realnim, budućnost još uvek nije određena i, shodno tome, predstavlja vrstu modalnosti.

Prvo ćemo diskutovati o povezanosti budućeg vremena i modalnosti iz gramatičke perspektive. Koja je kategorija *will*? Gramatički gledano, *will* je tip modalnog glagola i mnogi lingvisti zbog toga tvrde da *will* ne predstavlja buduće vreme. Prema sekundarnoj literaturi (Portner 2009: 237), Enc (Enc 1996: 347) daje dva argumenta u korist tvrdnje da je *will* nosilac isključivo

modalnog značenja. Prvi se tiče slaganja vremena i za to daje sledeće primere:

- 1) *Mary said that she was tired.*
- 2) *Mary will say that she will be tired.*

Enć primećuje da u primeru 2 nema simultanog čitanja. Vreme glavne i zavisne rečenice se ne podudara, bez obzira na to što se u oba slučaja koristi glagol *will*. S druge strane, u primeru 1 takvo čitanje je moguće. Enć dodaje da je ovakvo razumevanje rečenice u primeru 2 moguće jedino pod uslovom da je *will* modal.

Drugo njeno zapažanje tiče se situacije u kojoj se *will* kombinuje sa sadašnjim vremenom kao u primerima (njeni primeri (22), (24)):

- 3) *John said that Mary is upset.*
- 4) *John will say that Mary is upset.*

Jasno je da je sadašnje vreme vezano za govorno vreme, odnosno, vreme u kojem je Meri uznemirena uključuje govornikovu sadašnjost. S druge strane, sadašnje vreme u primeru 4 ne mora se vezivati za govorno vreme. Džon tvrdi da će u nekom trenutku u budućnosti Meri biti uznemirena, a tu se ne govori ništa o njenom sadašnjem raspoloženju. Tu Enć zaključuje da se tumačenje rečenica sa *will* razlikuje od rečenica s prošlim vremenom i da baš zbog toga *will* mora imati status modala.

Enć svrstava *will* zajedno s drugim modalnim glagolima zbog toga što i ostali modali referiraju na budućnost. Ona takođe zapaža da rečenice sa *will* neretko izražavaju značenja koja ne referiraju na budućnost (1996: 349):

- 5) *Pat will be sleeping now.*
- 6) *Certain drugs will improve the condition.*

Primer 5 ima sadašnje epistemičko značenje, dok je u primeru 6 značenje generičko. Za primer 5 se nikako ne može reći da referira na budućnost, tako da je očigledno da *will* ovde ne predstavlja kategoriju vremena.

Mekartur (McArthur 1974: 283) zaključuje da nije moguće prikloniti se bilo kojoj strani, baš zbog ambivalentne prirode glagola *will*. Prema njegovom mišljenju, moramo praviti razliku između dva tipa budućeg vremena. U prilog toj tvrdnji daje sledeće primere:

- 7) *There will be a sea fight tomorrow.*
- 8) *There must be a sea fight tomorrow.*

Naime, u primeru 7 prikazano je faktuelno buduće vreme, dok je u primeru 8 prikazano modalno buduće vreme. On dodaje da baš ovakvi primeri govore u prilog tome da se ne može napraviti jasna razlika i da se ne možemo prikloniti ni determinističkom ni indeterminističkom kontekstu, jer u determinističkom kontekstu primeri 7 i 8 predstavljaju semantičke ekvivalente, a u nedeterminističkom kontekstu faktuelne izjave su prikriveno modalne.

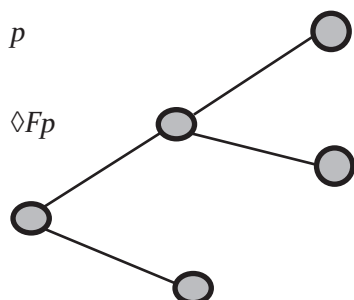
Deterministički svet se može predstaviti kao niz stanja („mogućih svetova“):

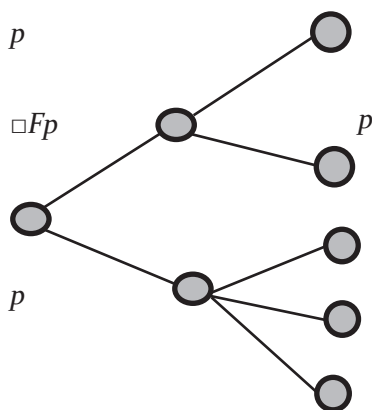
Faktuelna izjava u budućem vremenu *Fp* može se tumačiti na sledeći način: *Fp* je istinito ako i samo ako je *p* istinito u nekom kasnijem trenutku. Ako se držimo takve definicije, onda se *p* ne može razlikovati od *Fp*. Zbog ograničenja koja su stavljena na alternative u budućnosti, šta god da je moguće da bude slučaj, odnosno, šta god da je moguće da će se desiti, predstavlja i ono što će se nužno desiti. Stoga se, sa semantičke tačke gledišta, u determinističkom kontekstu ne može napraviti razlika između faktuelnog i modalnog budućeg vremena.

S druge strane, fundamentalno načelo indeterminizma ogleda se u ideji da postoji nekoliko alternativa u bilo kojem trenutku u budućnosti i da se alternativa koja postane aktuelna (odnosno moguće stanje stvari koje postane aktuelno stanje stvari u tom trenutku u budućnosti) ne može izdvojiti ili identifikovati unapred. Međutim, iako aktuelizovano stanje u vremenu

t_1 ne može odrediti jedinstveno stanje ili događaj koji će mu slediti, jedna od tih alternativnih budućnosti u vremenu t_2 , ontološki gledano, ipak dolazi pre ostalih, jer će postati aktuelno stanje u vremenu t_2 . Dakle, hipotetički gledano, neko sveznajuće biće bilo bi u mogućnosti da izabere to stanje unapred, iako ono još uvek nije određeno da će postati aktuelno stanje u vremenu t_2 . Ali ovakvo rezonovanje, gde bilo koje stanje može biti markirano kao stanje koje će biti aktuelno, ponovo uvodi linearnost, jer negira da su i druga stanja realne alternative. U okviru takve teorije dodatne alternative postaju samo logičke mogućnosti, bez ikakve ontološke pozadine. Stoga, prisustvo stvarnih budućih alternativa ne dozvoljava bilo kakvu specifikaciju budućnosti. Mekartur (1974: 285) je indeterministički pristup predstavio na sledeći način, gde je $\diamond Fp$ jednostavno:

a $\square Fp$ je:

Snaga $\square Fp$ leži u tome što će se p desiti pod bilo kojim uslovima, nešto što drugi

nazivaju „fizičkom“ nužnošću (*physicalnecessity*). Potvrdu možemo pronaći u Mekarturovom primeru *John must die* u indikativu (1974: 286). Jasno je da postoji element nužnosti u ovoj izjavi. Ali, zavisno od toga koliko se Džonu pažnje posveti ili koliko je on oprezan, aktuelni događaj se može desiti u dalekoj budućnosti. Taj događaj leži u budućnosti svakog drugog mogućeg stanja stvari, a u nekim slučajevima može se nalaziti i bliže nego što bi Džon želeo.

Koliko god da je jasna interpretacija modalne budućnosti u indeterminističkom modelu, ne možemo interpretirati faktuelno Fp . Koliko god se trudili, dolazimo do dijagrama za $\diamond Fp$ ili $\square Fp$. Ono što sprečava da se Fp interpretira u dijagramu jeste činjenica da ne možemo odrediti i izdvojiti taj jedinstveni događaj koji će postati aktuelan. Ako bismo mogli, onda bi Fp značilo samo p .

Ishod svega ovoga jeste to da ne postoji semantički identifikovano buduće faktuelno vreme, ni u determinističkom ni u indeterminističkom kontekstu, već se to buduće vreme mora posmatrati u okviru neke modalne forme. Prema Mekarturu (1974: 287), ovo je dokaz da na sve iskaze u budućem vremenu treba gledati kao na otvoreno ili prikriveno modalne. Kada bismo se suočili sa izjavom u faktuelnom budućem vremenu u indeterminističkom kontekstu, korisnije bi bilo istražiti je u okviru uverenja ili namera govornika, da bismo odlučili da li je govornik spreman da ide do kraja sa $\square Fp$ ili samo pretpostavlja ili predviđa. U tom slučaju bi se odlučio za $\diamond Fp$.

o.o.2. Modalnost i gramatička kategorija sadašnjeg vremena

Povezanost modalnosti i gramatičke kategorije vremena može se uočiti i u generičkim rečenicama i rečenicama koje nose značenje ustaljenosti radnje. Kao primere generičkih rečenica Portner (2009: 241) navodi sledeće:

- 9) *Birds fly.*
- 10) *John smokes.*

Većina lingvista pretpostavlja da se generičko značenje posebno uvodi operatorom *GEN* i da nije uključeno u samo značenje gramatičke kategorije sadašnjeg vremena. Krifka (1995: 55) objašnjava da je izbor modalne baze u generičkoj rečenici određen odgovarajućom rečenicom s otvorenim modalnošću i da postoji veza između sledećih primera:

- 11) a. *A gentleman opens the door for ladies.*
b. *A turtle lives for a long time span.*
- 12) a. *A gentleman must open the door for ladies.*
b. *A turtle can live a long time span.*

Međutim, i Krifka je potvrdila da postoji mnogo nedostataka u ovoj tvrdnji. Kao prvo, rečenice s prikrivenom modalnošću nisu uvek sinonimne ovima s otvorenim modalnošću:

- 13) a. *A boat floats.*
b. *A boat can float.*

Drugi nedostatak tiče se primera 11b, za koji Krifka kaže da predstavlja neku vrstu realistične modalnosti u kojoj važe zakoni biologije. Međutim, svetovi u kojima nijedna kornjača ne umre ranije nego što bi trebalo gotovo su nemogući.

Podvrsta generičkog značenja je i značenje ustaljenosti, koje takođe u nekim aspektima nosi modalnost. Analizirajmo sledeći primer, koji je dao Komri (Comrie 1985: 39):

- 14) *John goes to work at 8 o'clock.*

U mnogim jezicima kategorija sadašnjeg vremena koristi se sa značenjem ustaljenosti, kao što se može videti i u ovom primeru. Ako se posmatra osnovna definicija sadašnjeg vremena, rečenica je kontradiktorna, jer je možemo koristiti da opiše-

mo Džonovo ponašanje i u dvanaest sati, kada se ova radnja definitivno ne dešava. Međutim, trenutak kada Džon odlazi na posao u osam sati jeste jedna karakteristika koju možemo pripisati Džonu u svakom trenutku, bilo da on ide na posao ili ne, to je njegova rutina koja važi u svakom trenutku.

Generalno gledano, značenje ustaljenosti leži na granici tri sistema: kategorije vremena, kategorije vida i modalnosti. Očekivano bi bilo da se značenje ustaljenosti izražava samo kroz kategoriju vremena, jer uključuje lociranje situacije kroz veliki vremenski raspon. Značenje ustaljenosti može biti i aspektualno, jer referira na unutrašnju vremensku strukturu situacije, kada se uzme u obzir da situacija obuhvata veliki vremenski raspon. Ustaljenost takođe može biti i modalna, pošto uključuje prošireno posmatranje situacije koje ne uključuje samo stvaran svet, već se ta ista situacija generalizuje i proširuje na skup mogućih svetova. Koncept ideje mogućih svetova igra važnu ulogu u modernoj logici i semantici. Mogući svet je kompletno postojanje našeg univerzuma kroz svoju istoriju. Na primer, naš univerzum (stvarni svet) je mogući svet. Postoje i drugi mogući svetovi koji su kao naš, stvarni svet, osim što je promenjen neki manji detalj, kao na primer da je možda malo hladnije u Beogradu danas. Kada analiziramo rečenicu u primeru 14 sa te tačke gledišta, jasno je da modalnost upravo leži u činjenici da, iako važi u svakom trenutku da Džon ide na posao u osam sati, ne možemo znati zasigurno da li to važi u svakom mogućem svetu, niti da li će to uvek važiti u ovom, aktuelnom svetu.

Kaufman daje primere za prisustvo modalnog značenja u slučajevima gde se sadašnje vreme koristi za opisivanje buduće situacije (Kaufmann 2006: 27):

- 15) *The plane leaves at 4 p.m.*

Ne samo što je ova rečenica o budućnosti, što samo po sebi označava da sadrži

modalno značenje, nego implicira i da je polazak aviona već određen i isplaniran u trenutku govora, a takva vrsta značenja pripada modalnosti. Posmatrajmo dalje sledeća tri primera koja je dao Komri (Comrie 1985: 40):

- 16) *Megan was in her office yesterday.*
- 17) *Megan is in her office now.*
- 18) *Megan is in her office tomorrow.*

Dok se primeri 16 i 17 razlikuju samo po tome na koje vreme referiraju, prezent za budućnost iskazan u trećoj rečenici se razlikuje od prva dva u nečemu drugom. Za istinu koja važi u trećoj rečenici nije samo važno da to stanje važi u budućnosti već je bitno da je to stanje na neki način predodređeno i u sadašnjosti. Kada god referentno vreme leži u budućnosti, iz perspektive evaluativnog vremena, za sadašnje vreme jedino je podesno da se posmatra u značenju planirane aktivnosti i ustaljenosti. Čak se može reći da se govori o nekoj vrsti istorijske nužnosti, jer ustaljenost proističe iz niza prošlih, istih situacija koje su se događale u isto vreme. Za tu rečenicu ne važi samo da je istinita u evaluativnom vremenu već u svim svojim istorijskim alternativama, i upravo to značenje daje joj modalnu notu.

o.o.3. Modalnost i gramatička kategorija prošlog vremena

Portner (2009: 242) navodi da gramatička kategorija prošlog vremena može biti generička i u ovakvim slučajevima uključuje modalnost, kao što to čini i gramatička kategorija sadašnjeg vremena:

- 19) *A Tyrannosaur had small front limbs.*

U mnogim jezicima prošlo vreme takođe se može koristiti za označavanje ne-realnosti (*unreality*) situacije. Možemo uporediti sledeća dva primera (Portner 2009: 242):

- 20) *Suppose Jill knew French.*
- 21) *Suppose Jill knows French.*

Razlika između primera 20 i 21 ogleda se u tome što se iz primera 20 može pretpostaviti da Džil verovatno ne zna francuski, dok je primer 21 neutralan u ovom smislu. Prošlo vreme se takođe može koristiti i u kondicionalima. Takvi primeri su poznati pod imenom kontrafaktuali (Comrie 1985: 19):

- 22) *If you did this I would be very happy.*

Ovde *did* ne referira na prošlo vreme, već na potencijalnu radnju u sadašnjosti ili budućnosti. Komri (1985: 19) navodi da neki govornici engleskog jezika prave razliku između oblika koji se koriste u takvim konstrukcijama i oblika koji se koriste za referiranje na prošlo vreme. Na primer, rečenica *John was here* referira na prošlo vreme, dok rečenica *If John were here* predstavlja kontrafaktuelnu sadašnjost. Ide se i toliko daleko da se predlaže da se ipak radi o potpuno različitim, ali homofonim oblicima.

Još jedna nekarakteristična upotreba gramatičke kategorije prošlog vremena, a u koju je uključeno i modalno značenje, ogleda se u učtivim zahtevima (Comrie 1985: 19):

- 23) *I just wanted to ask you if you could lend me a pound.*

U ovom primeru se ne radi o govornikovim željama u prošlosti, već o sadašnjoj želji da se pozajmi nešto novca. Funkcija prošlog vremena u ovom primeru je da se iskaže ljubaznost, ova verzija molbe ljubaznija je od *I just want to ask you if you could lend me a pound*. Neki autori su za kategoriju prošlog vremena tvrdili da ima samo ulogu u referiranju na prošlost. To je sve poticalo iz težnje da se značenje kategorije prošlog vremena svede na neaktuelnost. Međutim, mnoge neaktuelnosti ne koriste prošlo vreme, kao u primeru *If you want to go, you can*. A, s druge strane, mnoge upotrebe prošlog vremena nisu neaktuelne; primer broj 23 iskazuje aktuelnu želju.

Postavlja se pitanje šta je zajedničko i primarnim i sekundarnim značenjima kategorije prošlog vremena, odnosno, kako se mogu povezati njeno vremensko i modalno značenje? Sve upotrebe prošlog vremena dele značenje „udaljenosti od sadašnje stvarnosti“, bilo da se radi o događaju u prošlosti, kontrafaktualima ili učtivim zahtevima. Kategorijom prošlog vremena označavaju se događaji koji prethode sadašnjem trenutku i na taj način su udaljeni od stvarnosti. Kontrafaktuali su udaljeni od stvarnosti u smislu da predstavljaju njenu suprotnost, odnosno nešto što je toliko udaljeno od stvarnosti da se nalazi na drugom kraju zamišljene linije, dok učtivi zahtevi predstavljaju namerno distanciranje od sadašnjosti upotrebom oblika za prošlo vreme da bi se smanjila direktnost upita.

Nije samo marker za prošlo vreme koji daje tu hipotetičku notu, već kombinacija morfologije prošlog vremena i modalnog glagola, subjunktiva i hipotetičkog markera poput *if*, ili čak nesvršenog vida. Dijahronijski gledano, ovo hipotetičko značenje ne proizlazi samo iz udaljenosti i distance koju donosi upotreba prošlog vremena već i iz činjenice da prošlost kombinovana s modalnošću otvara mogućnost da neki uslovi u predikatu nisu ispunjeni. Kao što vidimo, engleski jezik nema jedinstvenu morfemu za nerealnost. Ipak, postoje specifične konstrukcije koje ga označavaju, a u koje je uključena i gramatička kategorija prošlog vremena. Kondicionalna rečenica sadrži marker za uslov *if* i glagol koji ima morfologiju prošlog vremena, koja ne označava prošlo vreme, već nerealnost.

o.o.4. Modalnost i prezent perfekt

Mekauli (McCawley 1971: 102) je primetio da prezent perfekt u engleskom može imati i značenje trenutne mogućnosti:

- 24) a. *Have you been to the Monet exhibit?*
b. *Did you go to the Monet exhibit?*

Govornik engleskog jezika pre će izgovoriti rečenicu 24a, nego 24b, ako pretpostavimo da je i dalje moguće da sagovornik ode na izložbu. Ova pretpostavka ima veze s tim da li postoji šansa da se događaj ponovi u budućnosti.

Ako pratimo ovo rezonovanje, neko bi pomislio da se predikati poput *to be killed* ili *to eat the last sandwich*, koji se po svojoj prirodi ne mogu ponoviti, ne mogu naći u prezent perfektu. Ali ovo očigledno nije slučaj (Katz 2009: 5):

- 25) *John has been killed.*
26) *Peter has eaten the last sandwich.*

S druge strane, ovde nije samo relevantno da se nešto može ponoviti u budućnosti već i to šta govornik i slušalac smatraju da je moguće. Da bismo izgovorili primer 26, govornik mora pretpostaviti da slušalac ne zna da je sendvič već pojeđen. U kontekstu gde gledamo u prazan tanjir i pitamo se gde nestade sva hrana, rečenica u primeru 26 bila bi čudna, ali ne i sledeća (Katz 2009: 6):

- 27) *Peter ate the last sandwich.*

Kac (2009: 5) navodi da je upotreba prezent perfekta umesna u kontekstu u kojem govornik može pretpostaviti da slušalac smatra kako je moguće da se događaj izražen rečenicom u prezent perfektu desi u nekom trenutku u budućnosti. Na primer, kada je neko na putovanju po Evropi i zove kuću, prikladna bi bila rečenica u primeru 28, ali kad je neko već kod kuće, izrekao bi rečenicu u primeru 29:

- 28) *We have been to Paris and Rome.*
29) *We went to Paris and Rome.*

Kac tvrdi da iz primera 28 možemo pretpostaviti da će se još putovati, dok je iz primera 29 jasno da je put završen.

o.1. Modalnost i gramatička kategorija vida

Dauti (Dowty 1977: 46) navodi da gramatička kategorija nesvršenog vida opisuju

događaje koji ne uspevaju da dođu do prirodne kulminacije, koju označava njegov svršeni parnjak. Dok je iz primera 30 jasno da je Džon ispio flašu viskija, to se iz primera 31 ne može videti:

- 30) *John drank the bottle of whiskey.*
- 31) *John was drinking the bottle of whiskey.*

Dauti ovde uvodi objašnjenje da je morfema koja je marker progresivnog oblika takođe i modalni operator. Pretpostavka je ta da, ako osnovni oblik *drink the whiskey* podrazumeva da je flaša ispijena, modalni operator, odnosno progresivna morfema, dozvoljava da se radnja kompletira tek u nekim relevantnim neaktuelnim mogućim svetovima.

Ako obratimo pažnju na njegovu analizu te modalne komponente, marker progresivnog oblika predstavlja običan operator neophodnosti (*necessity operator*). U okviru ideje o mogućim svetovima koju on usvaja, tretiranje progresivnog markera kao modalnog operatora znači da se potvrđuje istinitost propozicije u svakom od mogućih svetova. Pretpostavimo sada da nas interesuje istinitost rečenice u vremenu *i* sveta *w* (ovde *i* predstavlja evaluativno vreme, dok *w* predstavlja evaluativni svet). Dauti ovde uvodi termin *inertial worlds*, koji predstavlja svetove koji su isti kao aktuelan svet do evaluativnog trenutka, a gde se ono što se dešava u vremenu *i* sveta *w* posle evaluativnog trenutka prirodno nastavlja ili razvija na način koji je najkompatibilniji s prošlim tokom događaja.

- 32) *The squirrel was climbing the tree.*

Radnja opisana u primeru 32 je istinita ako se u svim mogućim svetovima radnja odvija normalno i ako se verica popne na drvo.

Međutim, upravo ta tvrdnja izazvala je mnogo kontroverze i Portner (2003: 5) navodi jedan Dautijev primer koji „ne pije vodu“:

- 33) *The coin is coming up heads.*

Ovde nemamo informacije o intervalu vremena koje je novčić proveo u vazduhu. Rečenica se može definitivno označiti kao netačna, jer se u tom intervalu, dok je novčić u vazduhu, ne može odrediti da li će pokazati pismo ili glavu. S druge strane, može se ispostaviti kao tačna ako novčić pokaže glavu, ili kao netačna ako pokaže pismo, ali u tom trenutku nemoguće je reći. Sudeći po ovoj rečenici, samo onaj sled događaja u intervalu vremena *i* sveta *w* koji rezultira time da novčić pokaže stranu glave bio bi istinit i mogao bi da pripada *inertial worlds*, dok bi sve ostale mogućnosti bile netačne.

Dautijevu tezu Portner je pokušao da dopuni uvođenjem termina *modal base* i *ordering source*, gde *modal base* označava set činjenica koje su relevantne za završetak radnje, dok *ordering source* predstavlja sve propozicije koje pokazuju da radnja u rečenici nije prekinuta i zavisi od konteksta.

Nesvršeni glagolski vid takođe se može analizirati i iz perspektive epistemičke modalnosti. Postoje tvrdnje da je ovo posledica malo uopštenije povezanosti nesvršenog vida i subjektivnosti; naime, nesvršeni oblici izražavaju istovremenost situacije s referentnom tačkom. Ovo može biti tačka perspektive, epistemičko evaluativno vreme ili sam trenutak govora. Portner navodi da postoji uska veza između nesvršenog vida i epistemičke modalnosti i da se nesvršeni vid više koristi u kontrafaktualnim kontekstima od svršenog vida. Za to daje sledeće primere (1998: 13):

- 34) *He must read that book.* – deontička modalnost;
- 35) *He must be reading that book.* – epistemička modalnost;
- 36) *He must be someone who likes to read.* – epistemička modalnost.

Što se tiče modalnog tumačenja ovih rečenica, vidimo da su primeri 35 i 36 kompatibilni, dok primer 34 nije. Ovde se ne koristi samo gramatička kategorija nesvr-

šenog vida, predstavljena primerom 35, već i leksički nesvršeni vid predstavljen primerom 36. Aspektualno značenje neobeležanih glagola može se zaključiti na osnovu leksičkog sadržaja, s jedne strane, i gramatikalizacije aspektualno obeleženog oblika kao što je progresivni, s druge.

Nesvršeni glagolski oblici predstavljaju situaciju iznutra, radnju koja traje u određenom trenutku u vremenu, ne referirajući na ograničenost situacije. Svršeni glagolski oblici, s druge strane, predstavljaju situaciju gledanu spolja, kompletanu radnju koja uključuje i polaznu i završnu tačku. Stoga, u primeru 35, dopuna glagola *must* je nesvršena, jer glagol sadrži progresivni marker, dok je u primeru 36 dopuna glagola *must* nesvršena, jer su engleske predikatske konstrukcije s glagolom *to be* inherentno nesvršene, te ne moraju biti eksplicitno obeležene.

Zaključak

Ovaj rad predstavlja jedan opšti pregled situacija u engleskom jeziku u kojima je značenje gramatičkih kategorija vremena i vida neodvojivo od modalnog značenja. Pokazano je na koji način je modalnost posebno integrisana u gramatičku kategoriju budućeg vremena i analizu rečenica koje opisuju buduće događaje. Istim pristupom pokazano je da se modalnost može pronaći i u rečenicama sa sadašnjim i prošlim vremenom, kao i u rečenicama s prezent perfektom.

Analizom primera u radu pokazano je da i gramatička kategorija vida može služiti kao nosilac modalnog značenja. Takođe, kada se koristi s modalnim glagolima, progresivni marker menja osnovna značenja tih glagola, kao što smo videli u primeru s glagolom *must*, gde je upotrebom progresivnog oblika leksičkog glagola značenje modalnog glagola promenjeno iz deontičkog u epistemičko. Iz svega navedenog, jasno je da su gramatičke kategorije vremena i vida usko povezane s modalnošću i da je

bez te modalne nijanse njihovo značenje nepotpuno.

Literatura

1. Aarts, Bas i April McMahon (2006), *The Handbook of English linguistics*, Oxford: Blackwell Publishing.
2. Comrie, Bernard (1985), *Tense*, Cambridge: CUP.
3. Comrie, Bernard (1976), *Aspect*, Cambridge: CUP.
4. Dowty, David (1977), „Towards a semantic analysis of verb aspect and the English 'imperfective progressive'“, *Linguistics and Philosophy* 1: 45–78.
5. Kaufmann, Stefan, Cleo Condoravdi i Valentina Harizanov (2006), „Formal approaches to modality“, internet, dostupno na http://www.stanford.edu/~cleoc/ECC_Mod_03_FormalApproaches-proofs3.pdf (pristupljeno 12. juna 2013).
6. Katz, Graham (2003), „A Modal Account of the English Present Perfect Puzzle“, internet, dostupno na <http://elanguage.net/journals/salt/article/.../13.../1819> (pristupljeno 27. juna 2013).
7. Krifka, Manfred et al. (1995), „Genericity: An Introduction“, G. N. Carlson and F. J. Pelletier (eds.), *The Generic Book*, Chicago – London: University of Chicago Press, 1–124.
8. Iatridou, Sabine (2000), „The Grammatical Ingredients of Counterfactuality“, internet, dostupno na <http://www.jstor.org> (pristupljeno 24. juna 2013).
9. McArthur, Robert P. (1974), „Factuality and Modality in the Future Tense“, internet, dostupno na <http://www.jstor.org> (pristupljeno 24. juna 2013).
10. McCawley, J. D. (1971), „Tense and time reference in English“, C. J. Fillmore i D. T. Langendoen (eds.), *Studies in Linguistic Semantics*, New York: Holt, Rinehart and Winston.
11. Patard, Adeline i Frank Brisard (eds.) (2011), *Cognitive Approaches to Tense*,

- Aspect and Epistemic Modality*, Amsterdam: John Benjamins.
12. Portner, Paul (2009), *Modality*, Oxford: Oxford University Press.
 13. Portner, Paul (1998), „The Progressive in Modal Semantics“, internet, dostupno na http://www9.georgetown.edu/faculty/portnerp/my_papers/progressive.pdf (pristupljeno 1. jula 2013).
 14. Portner, Paul (2003), „The (Temporal) Semantics and (Modal) Pragmatics of the Perfect“, internet, dostupno na http://www9.georgetown.edu/faculty/portnerp/my_papers/perfect.pdf (pristupljeno 1. jula 2013).
 15. Rimell, Laura (2004), „Habitual sentences and generic quantification“, internet, dostupno na <http://www.cl.cam.ac.uk/~lr346/pubs/wccflo4.pdf> (pristupljeno 1. jula 2013).

GRAMMATICAL CATEGORIES OF TENSE AND ASPECT AS EXPRESSIONS OF MODALITY

Summary

The study of the grammatical categories of tense and aspect has shown that modal meaning is frequently involved in the semantics of these categories. Taking the findings of contemporary studies into consideration, it cannot be said that the traditional explanation of the grammatical categories of tense and aspect holds true. When analysing tense and aspect, modal meaning should be included as one of the starting points. This paper primarily examines the ways in which modality is expressed through the grammatical categories of tense and aspect. The first part of the paper deals with analysing the connection between modality and the future, present, past, and present perfect tense. The second part of the paper is focused on analysing the examples that show in which way modality is connected to the grammatical category of aspect. Traditional notions of tense and aspect are challenged and it is shown how modal meaning contributes to a more comprehensive understanding of these categories.

draganajevtic88@gmail.com